

UMIDA SHERMATOVA
UMIDA JUMANAZAROVA

O'ZBEK ADABIYOTI

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA
MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**UMIDA SHERMATOVA
UMIDA JUMANAZAROVA**

O'ZBEK ADABIYOTI

O'QUV QO'LLANMA

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA
VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI
3-FILIALI

Book trade 2022

Chirchiq-2026

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA
VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

- 14933/82 -

UO‘K 821.512.133

KBK 83.3(5 Uzb)

Sh-51

Shermatova U., Jumanazarova U. O‘zbek adabiyoti. O‘quv qo‘llanma. -T.: “Book trade 2022”, 2026. 132 b.

Mas’ul muharrir

Xilola Bakiyeva

Taqrizchilar

Arofat Mo‘ydinova

Saodat Qambarova

“O‘zbek adabiyoti” o‘quv qo‘llanmasi mazkur fanning o‘quv va ishchi dasturi asosida yaratilgan. O‘quv qo‘llanmada o‘zbek adabiyoti tarixi fanining mohiyati, tadqiqi va tadbiqu, o‘zbek adabiyotida mavjud adabiy oqim va janrlarining vujudga kelish tarixi haqidagi ma’lumotlar yoritilgan. Shuningdek, o‘zbek badiiy tafakkurining taraqqiy etish tadriji ma’lum asarlar tahlili va talqini vositasida bayon etilgan.

Ushbu o‘quv qo‘llanma filologiya yo‘nalishi bakalavriat talabalariga mo‘ljallangan bo‘lib, ta’limning ma’ruza, amaliy mashg‘ulot, seminar hamda mustaqil shakllarining mavzulari mohiyatini o‘z ichida aks ettirgan.

O‘quv qo‘llanmadan boshlang‘ich ta’lim va gumanitar fanlar fakultetlari talabalari, magistrlar, ilmiy tadqiqotchilar foydalanishlari mumkin.

ISBN 978-9910-618-18-5

© Shermatova U., 2026

© “Book trade 2022”, 2026

KIRISH

*Ta'lim faktlarni o'rganish emas.
Aksincha bu ongni fikrlashga o'rgatishdir.*

Albert Eynshteyn

So'nggi yillar oliy ta'lim tizimi ona tili va adabiyot yo'nalishida "O'zbek adabiyoti" fanidan seminar mashg'ulotlari yuzasidan bir qator o'quv-uslubiy qo'llanmalar yaratilmoqda. Bizningcha, ona tili va adabiyot yo'nalishida "O'zbek adabiyoti" fanini atroflicha, chuqur o'rgatiladigan fan sifatida o'rganilishi ana shu yaratilayotgan o'quv-uslubiy qo'llanmalarning sifatini yaxshilash, mazmunini boyitish hisobiga amalga oshiriladi. Negaki, u maxsus ixtisosliklar asosida "kitobxonlikni keng yoyish va yoshlarimizning kitobga bo'lgan muhabbatini, ularning ma'naviy immunitetini yanada oshirishga qaratilgan ishlarimizni yangi bosqichga olib chiqish vazifasi" (Sh.M.Mirziyoyev. 1-tom, 286- bet) ijrosini ta'minlashda alohida o'rin tutadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarorida qayd qilingan "bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lmagan fanlar asosida tuzilgan o'quv dasturidan bosqichma-bosqich voz kechish va o'quv fanlari sonini optimallashtirish"ga doir ko'rsatmasi bu borada muhim dasturilamal bo'lishi lozim. Qolaversa, mazkur "Qaror"da "o'qitish usullarini takomillashtirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga individuallashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish" talabining qo'yilishi ham ushbu muammoning ijobiy yechimini ta'minlashga xizmat qiladi.

"Qur'on"ning dastlabki oyati "Iqro"ning boshlanishidan ma'lumki, inson ma'naviyati va ijtimoiy jamiyat taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq kitobxonlik borasida garchi asrlar osha boy tajriba to'plangan bo'lsa-da, uning milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari yuz tutgan Yangi O'zbekiston rivojida davlat ahamiyatiga molik ta'lim-tarbiya masalasi sifatida kun tartibiga qo'yilishi ona tili va adabiyoti fani o'qituvchilari zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunida "Ona tili va adabiyoti ta'limi o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashga, ularni intellektual, ma'naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga", "ta'lim oluvchilarda umumiy o'rta ta'limni davom ettirish uchun zarur bo'lgan savodxonlik... asoslarini shakllantirishga" qaratilishi ham yosh avlodni kitobxonlik ko'nikmalarini uzluksiz ta'limning o'rta bosqichida rivojlantirishni taqozo etadiki, bu borada o'zbek adabiyoti tarixi katta imkoniyatga ega.

Zero, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017- yil 12-yanvardagi "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida"gi Farmoyishida "... ta'lim muassasalari, kutubxonalar, mahallalarda kitob mualliflari bilan ijodiy uchrashuvlarni tizimli ravishda tashkil etish hamda ta'lim muassasalari, ayniqsa, maktabgacha va boshlang'ich ta'limda o'qish madaniyati va mutolaa ko'nikmalarini shakllantirish; ta'lim muassasalarida sinfdan tashqari o'qish uchun tavsiya etilgan o'zbek va chet el adiblarining mumtoz va zamonaviy asarlarini tanlab, xrestomatiya adabiyotlari ro'yxatlarini qayta ko'rib chiqish va o'quv jarayoniga mutolaa etilgan asarlar asosida insho yozish tizimini joriy etish, adabiyot to'garaklari faoliyatini moddiy qo'llab-quvvatlash" masalasining ta'kidlab ko'rsatilishi ham bevosita o'zbek adabiyoti bilan chambarchas bog'liqdir.

"O'zbek adabiyoti" fanidan ushbu o'quv qo'llanma ana shu ehtiyoj tufayli yuzaga kelgandir.

PAHLAVON MAHMUD – RUBOIYNAVIS

Pahlavon Mahmud (1247-1326) – ulug' shoir, mutafakkir, faylasuf. Xivada tug'ilgan. Shamsidin Somiyning «Qomus-ul-a'lom», Lutf Alibek Ozarning «Otashkada» asarlarida shuningdek «Manoqiba»da yozilishicha, Pahlavon Mahmud olim, shoir, kuragi yerga tegmagan pahlavon, shu bilan birga po'stindo'z va telpakdo'z usta bo'lgan.

Uning «Kanzul haqoyiq» («Haqiqatlar xazinasini») nomli masnaviy yaratgani haqida ma'lumot bor. Pahlavon Mahmudning ruboiylari mashhurdir. Shoir o'z ruboiylarini fors-tojik tilida yozgan. Bu durdonalar asrlardan asrga o'tib, bir necha avlodni tarbiyalab, bizning zamongacha yetib keldi.

Tarixda Pahlavon Abusaid Rumi (XV asr), Pahlavon Mahmud Ushshoq (XV asr) kabi allomalar nomi ham ma'lumdir. Har ikkala Pahlavon musiqashunos, hofiz, bastakor sifatida dong taratgan. Pahlavon Mahmud Xorazmiy esa ruboiylari bilan tarixda qolgan. Har uchchalalari ham maydonlarda kurash tushgani uchun Pahlavon degan nom olganlar.

Pahlavon Mahmud ruboiylarini o'zbekchaga To'xtasin Jalolov, Muinzoda, Vasfiy, Matnazar Abdulhakim, Ergash Ochilovlar tarjima qilgan.

To'xtasin Jalolovning yozishicha, Pahlavon Mahmud ruboiylarining Muhammad Rahimxon Feruz, shuningdek Hasan Murod Qori va boshqa hattotlar tomonidan ko'chirilgan nusxalari ham bor ekan. «Hazrat Pahlavon hikoyatlari», «Manoqibi Pahlavon Mahmud» kabi risolalar alloma hayoti haqida xabar beradi.

Uni Xorazmda Pahlavon Mahmud, Polvonpir desalar, kitobu tazkiralarda Hazrat Pahlavon, Mahmud Piryovaliy, Mahmud Puryovaliy deb tilga olganlar. «Otashkada» va «Qomus-ul-a'lom» da ta'kidlanishicha, Pahlavon Mahmudning jangovarligini, jasurligini bildiruvchi Qitoli taxallusi ham bo'lgan. Chunonchi:

Daste namerasad chu Qitoli ba zulfi yor,
Quvvat zi po-u zo'r bozu nihodasi.

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
PAHLAVON MAHMUD – RUBOIYNAVIS.....	5
Nosiruddin Burhonuddin Rabg'uziy va uning	10
“Qisasi Rabg'uziy” asari	10
SAYFI SAROYINING “SUHAYL VA GULDURSUN” DOSTONI.....	37
YUSUF VA ZULAYHO.....	44
ATOIY G‘AZALIYOTI.....	52
SAKKOKIY	57
LUTFIY LIRIKASI.....	63
HAYDAR XORAZMIY “GULSHAN UL-ASROR”.....	73
ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR.....	78
XO‘JA IJODI	108
“HUSAYNIY – SHOH VA SHOIR”	112
ORALIQ NAZORAT SAVOLLARI:	121
YAKUNIY NAZORAT SAVOLLARI:	123

QAYDLAR UCHUN

UMIDA SHERMATOVA
UMIDA JUMANAZAROVA

O‘ZBEK ADABIYOTI

O‘QUV QO‘LLANMA

Muharrir: X. Tahirov
Texnik muharrir: S. Meliquziyeva
Musahhih: M. Yunusova
Sahifalovchi: D. Toshboltayev

Nashr. lits No 2244. 25.08.2020 y.
Bosishga ruxsat etildi 12.01.2026 y.
Bichimi 60x84 1/16. Ofset qog‘ozi. “Times New Roman” garniturası.
Hisob-nashr tabog‘i. 8,25.
Adadi 100 dona. Buyurtma No 6987748.1.1.

«Book trade 2022» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
+998 (94) 673-66-56, +998 (97) 017-01-01